

(se dessa ord). Vanlig c. kallas allmän el. ordinär till skillnad från den speciella el. extraordinära, som endast tillämpas för vissa särskilda slag av mål, t. ex. sjörättsmål och växel mål. Talan i c. kan gå ut på allenast att ett visst rättsförhållande skall förklaras bestå el. icke bestå (fastställsetalan), t. ex. att käranden är ägare till viss fastighet, el. på att svaranden skall förpliktas fullgöra en civilrättslig förpliktelse (fullgörelsetalan), t. ex. att betala en gäld el. avträda en fastighet, el. på ändring av det materiella rättsläget i visst hänseende (talan på konstitutiv dom), t. ex. på äktenskapsskillnad. Jfr Fastställsetalan. Se vidare Process och Rättegångsväsen.

Civilrätt, allmän privaträtt, sammanfattningen av de rättsatser, som bestämma enskilda personers eller privata rättssubjekts inbördes förhållanden i allm., för så vitt de ej äro reglerade på mera specialiserat sätt, något som skett framför allt med hänsyn till särskilda yrken eller näringar (jfr Speciell privaträtt). Såsom c. betecknas även den gren av rättsvetenskapen, som till föremål har dessa rättsatser. I båda bemärkelsen blev c. såsom romersk rätt tidigast utbildad bland de positiva rättsgrenarna. Det är med begagnande av denna romerska c:s metoder och av begrepp, vilka först blivit av och inom densamma fastställda, som övriga grenar av rätten — även den moderna c. — utbildats till sin nuv. självständighet och nått sin nuv. höjd. Därför har c. länge ansetts såsom den viktigaste delen av rätten, ehuru detta egentligen gäller den romerska, och därför måste dess eller riktigare den romerska rättens studium allt fortfarande betraktas som grundläggande för all rättsforskning. C., *ius civile*, var från början egentligen borgerlig romersk rätt i motsats först till *ius gentium*, eller den för romare och andra folk gemensamma rätten, och sedermera till *ius canonicum*, kyrklig eller kanonisk rätt. C. och kanonisk rätt, *ius utrumque*, blevo ock enda föremål för de medeltida rättskolornas arbete (därför benämningarna »juris utriusque doktor», »juris utriusque kandidat» etc., vilka officiellt utdelades i Sverige ända till 1904).

C. eller, som den numera i Tyskland, där romersk rätt gällt ända till senaste tid, brukar betecknas, »das bürgerliche Recht» — en beteckning, vars motsvarighet »borgerlig rätt» emellertid i svenskt språkbruk har en vidare innebörd — omfattar i den moderna rätten två eller tre rättsområden och däremot svarande grenar av rättsvetenskapen: förmögenhetsrätt och familjerätt (se dessa ord) jämte arvsrätt (se d. o.), var till räknas inbegreppet av rättsbuden om arv och testamente liksom den vetenskapliga läran om desamma. Härtill komma vissa för c. i dess helhet gemensamma rättsbud och lärosatser (»c:s allmänna del»), framför allt rörande personerna och dessas rättsliga

handlingsförmåga samt rättshandlingarna (se dessa ord).

Litt.: Nehrman, »Inledning till then swenska jurisprudentiam civilem» (1729; tillägg 1746); Schrevelius, »Lärobok i Sveriges allmänna nu gällande civilrätt» (1847—72); Nordling, »Svensk civilrätt, allmänna delen» (1882, 1891); Winroth, »Svensk civilrätt» (1898—1910) och »Handbok i svensk civilrätt» (1904—11), bägge ofullb.; Lehr-Eschelson, »Éléments de droit civil scandinave» (1901); Björling, »Lärobok i civilrätt för nybörjare» (1906; 5:e uppl. 1923, tillägg 1924); K. von Seth m. fl., »Rättskunskap för jordbrukare» (i »Svenska jordbrukets bok», 1925). Rld.*

Civil service reform [si'vil sē'vis ri'fā'm], eng., reformeringen av bestämmelserna om tillsättning av ämbetsmän i Amerikas förenta stater i sådan riktning, att det tidigare allmänt rådande s. k. »spoils system», enl. vilket ämbetsmännen till- och avsattes efter politiska hänsyn, ersattes av »the merit system», enl. vilket vederbörandes förtjänst, icke partisynpunkter, skall fälla utslaget vid beslut om antagande och befordran. En rörelse för reform i nämnd riktning började efter engelskt föredöme redan på 1850-talet; det framhölls, att det gällande systemet vore ägnat att medföra ineffektivitet i förvaltningen, samtidigt som det utgjorde en av orsakerna till den utbredda korruptionen inom det politiska livet. Genom den s. k. Pendletonlagen 1883 vann reformrörelsen en viktig framgång. Denna lag indelar statstjänsterna i politiska, som tillsätts av presidenten med senatens samtycke — varvid i regel parti-hänsyn bliva utslagsgivande —, och »klassificerade», vilka skola tillsättas utslutande efter förtjänst. Beträffande de senare gäller, att en särskild kommission (»civil service commission») anställer examina med de sökande; med ledning av den sålunda vunna uppfattningen rörande vederbörandes kompetens fattas beslut om antagande och befordringar. Småningom ha allt flera ämbeten indragits under den senare kategorien; f. n. beräknas ung. 420,000 ämbeten vara klassificerade, under det att omkr. 15,000 fortfarande äro politiska; även vid tillsättningen av de senare söker man emellertid, efter ett av senare presidenter fullföljt initiativ av Wilson 1917, bereda förtjänstsynpunkten plats. En stark reformrörelse, ledd av National civil service reform league, fordrar emellertid en än mera fullständig tillämpning av förtjänstprincipen. — I staterna och kommunerna har en liknande utveckling försiggått; här söker man jämväl i samma syfte minska de folkvalda ämbetsmännens antal. H. T.-n.

Civilstaten, sammanfattningen av ett lands civila ämbets- och tjänstemän.

Civilstatens pensionsinrättning, se Civilstatens änke- och pupillkassa.

Civilstatens änke- och pupillkassa har till

Ord, som saknas under C, torde sökas under K.